

Medeltida berättelser ger perspektiv på samtiden

av ELLEN SÖDERBLOM SAARELA

***Gesta Romanorum* – i urval och översättning av Hannah Bartonek Åhman. Artos & Norma 2020, 236 s.**

Gesta Romanorum (Romarnas bedrifter) är en samling berättelser som lästes runt om i Europa under medeltiden. Samlingen kan inte hänföras till en enskild person utan bör snarare anses vara resultatet av ett slags kollektivt berättande. Precis som översättaren av berättelserna till svenska, Hannah Bartonek Åhman, disputerad i latin och universitetslektor i pedagogik vid Göteborgs universitet, skriver i sin inledning har dessa berättelser: "skrivits av, skrivits om, bearbetats, gallrats och utökats i händerna på många olika redaktörer under århundraden". Troligen började samlingen ta form runt början på 1300- eller slutet på 1200-talet, och var sedan mycket populär ända in i tidigmodern tid, och har, som vidare går att läsa i inledningen, inspirerat författare som till exempel Boccaccio och Shakespeare. Med andra ord är *Gesta Romanorum*s plats i den europeiska litteraturhistorien svår att ignorera. Ändå har samlingen i mångt och mycket glömts bort i det moderna medvetandet. Om den nämns i vår tid sker detta oftast i förbigående. Vidare har en svensk översättning av samlingen länge saknats.

Därför är Bartonek Åhmans översättning från latinet mycket angelägen. Boken presenterar ett varierat och rikt urval av de olika berättelserna, närmare bestämt 94 historier. Översättningen är i första hand baserad på Hermann Oesterleys utgåva från 1872, som presenterar 181 berättelser. Genom att i sin inledning gå igenom vad *Gesta Romanorum* är för något och presentera dess kontext, gör Bartonek Åhman samlingen lättillgänglig för läsaren. Möjligen hade inledningen kunnat vara lite längre och diskuterat texten lite mer djupgående, för att visa på dess komplexa natur och materialets olika ingångar.

Titeln *Gesta Romanorum* är till viss del missvisande, då det är fler än romares handlingar som gestaltas i samlingen. På samma gång som samlingen kan läsas som ett exempel på antik reception, i form av återberättande av antika legender och historia, så ges här en mängd litterära skildringar av hovlivet i det medeltida feudala samhället.

Varje berättelse följs av en moralisk utläggning eller slutsats. Legenderna ges således allegoriska tolkningar, där exempelvis en kejsare kan tolkas som Gud Fader, eller en kysk hustru som människans själ. Med de moraliska utläggningarna som följer de olika berättelserna kan man säga att gamla historier ges en kristen tolkning, vilken placerar dem i sitt medeltida sammanhang.

Man skulle kunna säga mycket om olika inslag i berättelserna; till exempel går det att ana medeltida xenofobiska och antisemitiska föreställningar i vissa av berättelserna. Vidare ges ofta den kvinnliga sexualiteten en roll som är typisk för den sexistiska diskurs vilken hänvisar kvinnan till passivitet. Läsaren tvingas själv att reflektera över

det som hon läser. Det finns inga övertydliga kontextualiseringar som lindar in det problematiska. Snarare blottläggs detta filterlöst för läsaren att möta och hantera. Historien är inte enkel. Jag uppskattar det transparenta tilltaget; läsarens egen tolkningsförmåga blir således inte underskattad. Snarare bjuder texten in till kritiskt tänkande samt läsarens eget initiativ att själv gå vidare och lära sig mer om medeltiden.

Med andra ord kan man säga att Bartonek Åhmans översättning av *Gesta Romanorum* fyller en utbildande funktion för den moderna läsaren. Läsaren ges en inblick i medeltida litterära former och sagor, vilka sedan skulle komma att påverka senare tiders litteratur – ända in i våra dagar. Det som jag emellertid främst slås av i min läsning av samlingen är hur ovan jag är vid det moralistiska anspråket, att jag får kategoriskt berättat för mig vad som är gott och ont, rätt och fel.

Sett till medeltida litteratur generellt är inte allegoriska tolkningar av kända berättelser någonting konstigt, snarare tvärtom. Berättelserna i *Gesta Romanorum* är vida kända och har rest över Europa under lång tid. Snarare än att kunna spåra dem till en enskild individ artikulerar texten en anonym, litterär röst. Med den ansiktslösa berättarrösten kan man säga att anspråket på objektivitet blir än påtagligare.

I läsningen av denna samling berättelser märker jag att den fyller ett hos mig underliggande behov som jag inte riktigt visste om att jag hade. Det är inte innehållet i de moraliska utläggningarna som främst talar till mig utan moralismen som sådan, det upplevda berättigandet, enligt vilket man anser sig kunna för andra peka ut vad som är rätt och fel. I en tid av ideologisk vilshenhet, vilken man nog kan – enligt mig – tolka som del i en kollektivt upplevd känsla av politisk stagnation eller maktlöshet, tenderar offentlighetens diskussioner om rätt och fel att ersättas med resonemang om politiskt spelande och retorik. Politiska debatter rapporteras i medierna som sportslig underhållning – någon vinner, någon förlorar. Politik blir en fråga om retorik, en färdighet att beundra eller förakta. Men längs vägen tappas själva kärnan bort: samtalet om vad som är rätt och fel, om hur vi ska skapa ett samhälle byggt på godhet. Kanske kan detta förklaras med att vi inte upplever oss kunna påverka samhället?

De medeltida moraliska utläggningarna i *Gesta Romanorum* är bundna till sin tid och sitt samhälle. Från läsningen påverkas jag icke desto mindre av den där textuella rösten som med självklarhet pekar ut gott och ont. Under läsningen håller jag oftast inte med den rösten. Dess klarhet gör det emellertid möjligt för mig att säga emot, ja säga att den har fel. En konfliktyta tydliggörs, vilket i sin tur inbjuder till samtal och argumentation.

Inför det moderna perspektivet tillgängliggör Bartonek Åhmans översättning *Gesta Romanorum* i sin egen rätt. Med denna översättning blir inte enbart distansen tydlig mellan vår tid och den tid under vilken berättelserna skrevs ned. Dessutom, genom att ta del av historien, ges den moderna läsaren ett nytt perspektiv på sin egen samtid. Det medeltida berättandet görs relevant för 2020-talets människor. Vi upptäcker egna brister, behov och värderingar när vi läser historien.

Ellen Söderblom Saarela är postdoktoral forskare inom litteraturvetenskap vid universitetet i Gent.